

Čís. 1131.

Pachtýř, jenž před válkou převzal hospodářský inventář zpachtovaného statku proti jistotě se závazkem, že po skončení pachtu dá proti vrácení jistoty inventář zpět, je povinen, by bez ohledu na mimořádný vzestup ceny inventáře inventář po skončení pachtu vrátil proti tomu, že dostane zpět touž sumu jistoty v Kč.

(Rozh. ze dne 12. července 1921, Rv I 437/21.)

Pachtovní smlouvou ze dne 1. dubna 1912 převzal pachtýř od vlastníka statku 37 kusu dobytka za 11.170 K a zavázal se v čl. XIV. smlouvy, že při skončení pachtu přenechá vlastníku za též kupní peníz též počet kusu dobytka, též druhu a též jakosti. Pacht skončil dnem 31. března 1920 a ježto pachtýř onoho závazku nesplnil, domáhal se vlastník žalobou, by pachtýř byl uznán povinným dodati mu 37 kusu dobytka proti zaplacení 11.170 K. Oba nižší soudy žalobu zamítly v podstatě z toho důvodu, že plnění žalovaného a žalobcovo jest v křiklavém nepoměru, (§ 1052 obč. zák.), ježto rakuské koruně z roku 1912 zdaleka se nevyrovná nynější koruna československá (clausula rebus sic stantibus).

Nejvyšší soud žalobě vyhověl.

Důvody:

Dovolání uplatňuje důvody čís. 4 a 2 § 503 c. ř. s., onomu nelze upříti oprávněnosti. Při pachtech, datujících z doby předválečné, měl pachtýř, jak obecně známo, tak bohaté výtěžky, že pachtovné, vlastníku placené, nebylo k nim v nížádném poměru, což přimělo zákonodárce, aby tuto křivdu pro budoucnost napravil a přiměřené zvýšení pachtovného dopustil. Stalo se to Opatřením Stálého výboru Národního shromáždění ze dne 8. října 1920, čís. 586 sb. z. a n. Byl to prostě příkaz spravedlnosti. Řečený nepoměr byl tak křiklavý, že se zákon dárce nerezpakoval, samu základní zásadu soukromého práva, dle které smlouva tvoří právo mezi stranami a má tedy pro ně moc závazné normy jako zákon, tomuto požadavku spravedlnosti obětovati a jednostranné zvýšení oboustranně umloveného pachtovného d'vcliti. Pro minulost zůstala křivda acož nenaopravena; pachtýř podržel všecek onen nepoměrný, h'spodářsky i mravně neospravedlněný užitek, jež ze jmění vlastníka vytěžil. Trpí-li však vlastník pro minulost už beztak zjevnou křivdu, jeví se to převrácenou spravedlností, když pachtýř, jak žalovaný a nižší stolice tomu chtějí, má na další úkor vlastníka správně býti ještě závazku, jasným a určitým ustanovením pachtovní smlouvy nepopíratelně a také nepopřeně převzatého, a když se za důvod pro toto sproštění uvádí domnělé obohacení vlastníka a domnělá škoda pachtýře, jež prý by splnění závazku toho za následek mělo, a tak místo vlastníka pachtýř líčí se jako strana ukřivděná a ochrany potřebující, vlastníku pak se vytýká, že jedná proti dobrým mravům a slušnosti. Působí to tím ostřeji, když se ony bohaté výtěžky pachtýře ani nepopírají, nýbrž dokonce výslovně uznávají, ale míní se, že prý mu náleží práve m, roz. v základě smlouvy, kterou mu vlastník splnil, kdežto o vlastníku se praví, že domáhaje se toho, aby pachtýř zase

se své strany jemu smlouvu splnil, činí to neprávem a křivdu na pachtýři páše. Věc jest nesporně tato: Pachtovní smlouvou ze dne 1. dubna 1912 převzal žalovaný jako pachtýř statku od žalobce jako vlastníka kupmo živý inventář t. j. 37 kusu dobytka za 11.170 K a zavázal se v čl. XIV., že při skončení pachtu t. j. dne 31. března 1920 přenechá zpět za též kupní peníz 11.170 K; za který je převzal, stejný počet kusu (37) téhož druhu a téže kvality (dobroty). Ačkoliv žalovaný musí závazek svůj splniti každým způsobem, ať dá se věci konstrukce jakákoli, dlužno přece k správnému pojetí této smlouvy především předstati, že ustanovení sice mluví o převzetí inventáře jako o kupní smlouvě a nižší stolice pak s žalovaným o vrácení jeho jako o zpětné koupi, že však v podstatě nejde o nic jiného, než o pachtovní převzetí statku i s inventářem, případ to, jež i občanský zákon dobře zná a upravuje (§ 1109 a 1110 obč. zák.). Převezme-li pachtýř pachtovní smlouvou také vlastníkuv statkový inventář, musí ho při skončení pachtu vrátiti, jak výslovně § 1109 obč. zák. nařizuje a jak je zcela přirozeno. Ale rozumí se, že inventář při delším trvání pachtu se spotřebovává a musí se tedy nahrazovat, pokud se týče doplňovati novým, takže při skončení pachtu nebudou tu individuálně z pravidla již tytéž kusy, nýbrž jiné, zvláště při inventáři živém, dobytku. Proto se nemohou vraceti tytéž kusy, nýbrž stejné, t. j. téhož druhu a téže dobroty, čili jde tu vlastně o zápůjčku (§ 983 obč. zák.). Vrácení inventáře zajišťuje se zpravidla kaucí, kterou pachtýř k rukám vlastníka složí a která se rovná zpravidla jeho kupní ceně. Poněvadž však živý inventář nese užitky, nemůže jej vlastník půjčovati zdarma, an by o tyto užitky přišel, nýbrž buď se přiměřeně zvýší pachtovné, nebo se vlastníku dá právo, aby si z kauce, která, jak řečeno, rovná se kupní ceně, vybíral úroky, které tedy takto jsou úplným ekvivalentem přenechaných užitků. Ježto však dále zapůjčená věc stává se vlastnictvím vypůjčitele, tedy zde inventář vlastnictvím pachtýře, jest to jen další číselný krok, aby zase kauce přešla ve vlastnictví vlastníka (propachtovatele) a on nemusel vraceti též obnos, na př. tutéž vkladní knížku, nýbrž pouze stejný obnos, aby tedy i kauce, která je vlastně depositem v interese vlastníkově, spojeným s právem zástavním za případné náhradní jeho nároky, ustavila se také jako zápůjčka (depositum irregulare § 959 obč. zák.), načež pak ovšem se zdá, jako by inventář byl koupen a kauce byla kupní cenou. Ale i když se to tak nazve, jak zde se to stalo, nemění to ničeho na povaze a podstatě věci, neboť pořád jediným účelem celé transakce je, aby inventář byl po skončení pachtu vrácen, aby se takto vyhovělo hospodářské potřebě, by na statku chován byl trvale určitý stálý kmen dobytka, tak aby statek mohl býti nepřetržitě racionelně obhospodařován, účel to, jemuž za všech okolností musí býti zadosti učiněno. Jde tedy pořád jen o zapůjčení inventáře při uzavření pachtu a vrácení jeho při skončení pachtu, nikoli, jak to nižší stolice, ulpívající na výrazu (»kupmo«) a nehledíce k podstatě věci, mylně pojímají, o koupi a zpětný prodej jeho, a dokonce pak už neodpovídá úmyslu stran a povaze věci názor jejich, jako by úmluva o tuto domnělou budoucí zpětnou koupi byla smlouvou předběžnou, pactum de contrahendo dle § 936 obč. zák., která se nemusí držeti, když se poměry změnily. Takto tuto jedinou a jedinou úmluvu na dvě kouskovati naprosto nelze. Odevzdání dobytka v roce 1912 stalo se jen a jen prti

tomu, že dobytek v roce 1920 bude vrácen, an statek bez něho obstát nemůže. Je to vše dohromady jen jeden smluvní akt; už tenkrát v roce 1912 byl platně a pro vždy založen závazek k vrácení, a nemůže se proto pachtýř nikdy a nijak z něho vyzcovati; vlastník splnil, když v roce 1912 odevzdal, musí tedy pachtýř v nastalý čas, t. j. v roce 1920 splniti, t. j. vrátiti. V pravdě tedy nejde o nic jiného, než o vedlejší úmluvu, dle které pachtýř převzal živý inventář proti jistotě 11.170 K se závazkem, že po skončení pachtu inventář ten proti zpětsplacení jistoty vrátí, t. j. odvede stejný počet kusů téhož druhu a téže dobroty, při čemž může žádati složenou jistotu zpět jen in genere, tím jest vyčerpán všecek význam výrazu »kupní obnos«, jímž se jistota ve smlouvě nazývá, nikoli in specie, a tento závazek musí pachtýř bezpodmínečně splniti. On jej však splniti nechce, že prý by byl zkrácen, ježto převzatý inventář (dobytek) má nyní mnohem větší cenu, než ve které jej převzal; on převzal 37 kusů za 11.170 K, při skončení pachtu měl na statku sice jen 27 kusů, avšak už ty mají cenu 138.000 K roz. Kč, ani ty tedy nemůže prý dáti, natož ještě prý zbývajících 10 kusů k tomu, a nižší stolice dávají mu za pravdu, argumentujíce, že poměry se v mezičase od uzavření smlouvy do skončení pachtu podstatně změnily, a na cena dobytka enormně stoupla, se změnou tou však strany, nemohše se jí nadíti, nepočítaly, že tedy smlouva uzavřena dle úmyslu stran pod t. zv. klausuli rebus sic stantibus či doložkou stávajících poměrů. Plnění (27 kusů dobytka) a protiplnění (11.170 Kč), prý nyní by se hodnotou sobě nerovnal, pachtýř prý by dal více než 138.000 Kč a dostal by pouze 11.170 Kč. To prý by musil, míní odvolací soud, vlastník pachtýři zaplatiti aspoň takový obnos v Kč, který by se hodnotou svou rovnal hodnotě, jakou měl obnos 11.170 K v roce 1912, což by ovšem vyšlo s nynější cenou dobytka v Kč na rovno. To jest mylné. Předně zneužívají nižší soudy obsah smlouvy, kde se nikoli nepraví, že pachtýř po ukončení pachtu převzatý dobytek vlastníku zpět přenechá v ceně při ukončení pachtu, což by se bylo říci musilo, kdyby strany byly měly úmysl, jaký jim soudy mylně podkládají, nýbrž se výslovně zdůrazňuje, že mu ho přenechá za tenýž obnos, za který ho převzal, t. j. za 11.170 K, což úplně odpovídá shora vysvětlené povaze vedlejších úmluv tohoto druhu, při nichž úmysl stran nese se k tomu, aby každá vrátila druhé to, co od ní obdržela, pachtýř tedy vlastníku 37 kusů dobytka téhož druhu a téže dobroty a vlastník pachtýři 11.170 K, nehledě k tomu, jakou cenu to nyní má, neboť má býti znovuzřízen původní stav a to tak, aby každá strana měla to, co byla by měla, kdyby smlouva (převzetí inventáře) se byla nestala. V tomto případě měl by vlastník 37 kusů dobytka a pachtýř 11.170 ne sice K, jež jsou nyní bezcenné, nejsouce již v oběhu, nýbrž Kč, neboť těch 11.170 K, kdyby je byl podržel, byl by dal okolkovat, a měl by je nyní v Kč. Jen potud tedy se závazek vlastníkův zničil, že nemůže vracet pachtýři přijatých 11.170 K, jež jsou nyní bezcenné, nýbrž Kč, ježto jako dobrý schovatel byl povinen vše učiniti, aby je zachoval v největší možné ceně (§ 964 obč. zák.), to však je právě jen cena měny Kč. To vše zde ale otázkou není, neboť vlastník nezdráhá se platiti obnos ten v Kč, nýbrž nabízejí K, míní tím Kč, ježto v K dle zákona, o čemž níže, už platit nemůže. Poněvadž jde o vzájemné vrácení daného, nemá tu

klausule rebus sic stantibus, s kterou nižší stolice operují, vůbec co činiti. Neboť vztahuje se jen na případy, kdy jde o splnění smlouvy v e r b á l n í (slibu, promise) a ode dne, kdy slib se stal, až do dne, kdy se splnění má. Poměry se proti nadání tak změnily, že slušně žádati nelze, aby se slib udržel a závazek splnil (§§ 936, 1052 n. zn. obč. zák.), nikoli však na případy, kdy jde, jako tuto, o splnění smlouvy r e a l n í, jakou je zápůjčka (též půjčka, deposit, zástava), smlouvy uzavřené přímo re, odevzdáním věci, a věc má se opět vrátiti, kdy tedy jedna strana už splnila a nyní jde o to, aby navzájem splnila i druhá. Tu přece nelze říci, že když se poměry změnily, dlužník není povinen plniti, že to, co od věřitele proti v r á c e n í obdržel, vracet nemusí, nýbrž může si ponechat i takto na úkor věřitele se obohatiti. To právě by byla převrácená spravedlnost. Nýbrž dlužník může se tu hájiti jen dle § 1447 (1298) obč. zák., že se mu plnění stalo bez jeho viny nemožným, o což však se zde naprosto nejedná, ani taková námitka vznesena nebyla. Žalovaný pachtýř musí tedy vrátiti převzatý, t. j. pouze zapůjčený dobytek každým způsobem, to mu ukládá smlouva (čl. XIV.) a ukládá mu to zákon (§ 1109, 983 obč. zák.). Že dobytek v ceně stoupl, nevadí pranic, jak § 992 obč. zák. výslovně stanoví. Ostatně stoupnutí ceny jest jen nesprávným výrazem opačného zjevu, t. j. znehodnocení peněz. Hodnota věcí v poměru mezi sebou, t. j. hodnota směnná zustala v podstatě táž a jen hodnota prodejní (cena peněžitá) v poměru k nezaložené papírové měně se zvýšila. Žalující vlastník musí ovšem navzájem pachtýři vrátiti peněžitý obnos, k pojištění závazku k vrácení dobytka přijatý, a p o u z e o hodnotu tohoto obnosu se jedná. V tom jest jádro otázky; i při svém názoru, že dlužno přihlížeti k dnešní ceně dobytka, měly nižší stolice žalovaného k vrácení dobytka odsouditi, neboť pouze o výši reluta měly jednati, vždyť jen o tu může býti spor, nikoliv o závazek k vrácení inventáře. Vlastník má zpětsplatiti 11.170 K; t. j. vrátiti kauci in genere. Poněvadž K už nejsou platidlem, měl by tu vlastník dle obecných zásad dáti stejnou hodnotu ve měně nyní platné (obdoba § 989 obč. zák.), t. j. v Kč, a to by arci bylo více než 11.170, neboť K v roce 1912, kdy peníze byly převzaty, měly větší hodnotu, než nynější Kč. Avšak to by byla křivda vůči vlastníku, neboť on nemohl z přijatých K učinit nic více, než stejný počet Kč, měl-li by tedy dáti více, musil by to dáti ze svého. Nuže to vše náš popřevratový zákonodárce dobře ví a učinil proto již v tom směru poměrům přiměřené opatření. Zákonem ze dne 10. dubna 1919, čís. 187 sb. z. a n. nařídil (§ 6), že v tuzemsku s platné závazky, znějící na někdejší K, platí se v Kč z a ú p l n é p a r i t y 1 K č s 1 K. Tak nedá vlastník zpět nic více, než co z přijatého obnosu okolkováním učiniti mohl, t. j. 11.170 Kč, jen za to ručí jako držitel jistoty, za to, aby nic na škodu pachtýře byl nepromeškal, ale za nic více, neboť ani pachtýř byl by z peněz těch nemohl učiniti více, než akce okolkovací copouštěla, t. j. 11.170 Kč. Tím jest však také již zodpověděna otázka, není-li to naopak zase křivdou vůči pachtýři, když dostane zpět jen tolik Kč, kolik kdysi dal v K, ačkoli tato měna byla hodnotnější. Žádné křivdy tu není. Neboť, kdyby bylo k smlouvě nedošlo a on 11.170 K u sebe byl podržel, neměl by dnes také více než 11.170 Kč. Bylo tedy stejné, v čí rukách se obnos nalézal, jen když byl okolkován. Pachtýř sice újmu trpí, ale tu nezavinil vlastník, nýbrž v á l e č n é u d á l o s t i, p o m ě r y; znehodnocení K v Kč nejde tedy na účet vlastníka a on jej proto není povinen

pachtýři hračiti. Zákonodárce věděl dobře, že a proč na dlužníka — jímž zde jest vlastník — ztrátu uvalovati nemůže. V té újmě, jako zde pachtýř, je přece i každý jiný věřitel; tak kdo před válkou peníze půjčil na př. 10.000 K a splatnost kapitálu nastala až po okolkování, musí se spokojiti také jen se stejnou sumou v Kč, ačkoliv v čas zápujčky byl by za těch 10.000 K mohl si každé chvíle opatřiti týž obnos ve zlatě, což mu dnes možno není. V tom tedy vězí stěžejná vada rozsudku soudů nižších, že právě citovaný zákon přehlédly a motivy jeho tudíž naprosto zneuznávají, a jen tak dospěly k výtec, že je proti slušnosti a dobrým mravum, co vlastník žádá, kdežto sám zákonodárce po dobrém uvážení uznal to za spravedlivé, věda, proč ztrátu ze znehodnocení peněz, v němž právě jediné spočívá změna poměru, na ktercu nižší soudy duraz kladou, uvalil na věřitele, jímž je zde pachtýř. *To se stanoviska mravního. Neméně spravedlivé je to ale se stanoviska hospodářského.* Pachtýř obdržel v roce 1912 od vlastníka 37 kusu dobytka, vlastník od pachtýře pak rovnocenný tehdež peníz 11.170 K; užitky od dobytka rovnaly se zprvu hodnotou svou úrokum z tohoto peníze, potom však, jak drahota stoupala, stoupaly cenou svou užitky od dobytka a pachtýř získával, klesaly však v hodnotě své úroky z peníze a vlastník ztrácel — užitky z dobytka mnohonásobně převyšovaly výnos peníze: jestliže původně mohl si vlastník z úroku peníze poříditi všechny užitky předaného dobytka, stačilo to nyní jen na nepatrnou část jich, a tak pachtýř, jak už z počátku řečeno, ze jmění vlastníkovu bohatnul a vlastník strádal. Aby se to vyrovnalo, byl by musil pachtýř kapitál (jistotu) vlastníku zvyšovat v tom poměru, jak stoupala drahota a cena peněz klesala, tak aby kapitál odpovídal pořád kupní ceně dobytka a úroky z něho pořád stačily na pořízení všech užitků jeho. Tak by byl kapitál zvýšil povlovně až na dnešní kupní cenu dobytka a mohl by pak obnos ten ovšem za něj žádati zpět. Toho však neučinil a nyní nechce ani dobytek vrátiti. Výtku, že se to příčí slušnosti a dobrým mravum, měly tedy nižší stolice adresovati jinam než žalobci. Správně praví sice odvolací soud, že otázka újmy musí stranou, a že rozhodnutí jest jen podle zákona a slušnosti, avšak i zákon i slušnost jsou, jak ukázáno, jiné, než jak on za to má, a nejsou na straně žalovaného, nýbrž na straně žalobce. Nakolik jde o otázku slušnosti, nelze ovšem pominouti otázku újmy, újmu však trpěl vlastník.

Čís. 1132.

Ujednáno-li za války, že pro vysoký kurs cizí měny, na niž zní pohledávka, odkládá se splacení dluhu až do skončení války, věřiteli se však vyhrazuje, že později sám určí dobu, kdy dluh po skončení války má býti zapraven, nemůže dlužník požadavku o zaplacení, vzneseném po skončení války, čeliti námitkou, že kurs jest stále ještě stejně nepříznivým, ba dokonce snad ještě nepříznivějším.

(Rozh. ze dne 12. července 1921, Rv I 507/21.)

Dne 24. února 1915 nabídla švédská firma tuzemské firmě 11 kusu švédských separatoru za 8704 švédských korun s tím, že jest ochotna, poskytnouti pro zaplacení kupní ceny lhůtu a sice až do doby po skončení